

УДК 94:004(063)

DOI <https://doi.org/10.32782/uad.2022.spec.6>**Радомська Віолетта Радіонівна,**

кандидат мистецтвознавства,

старший викладач кафедри дизайну та основ архітектури

Національного університету «Львівська політехніка»

ORCID ID: 0000-0001-6868-868X

w.r.radomska@gmail.com

**НАУКОВО-РЕСТАВРАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ
В МИСТЕЦТВОЗНАВЧОМУ ДИСКУРСІ:
ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

Стаття висвітлює приклад науково-реставраційного євроінтеграційного досвіду, як важливої складової на шляху мистецтвознавчого дискурсу ідентифікації та збереження архітектурно-мистецької спадщини поза геополітичним розумінням та територіальним ознаками. Згідно мети, поставлено завдання проаналізувати один із багаточисленних прикладів генеративної співпраці наукових інституцій та персоналій України в секторі культурної індустрії, зокрема науково-реставраційного проекту в межах стипендіальної програми Міністра Культури РП *Gaude Polonia*. Реалізація складних українських персональних проектів на базі визначних польських інституцій, координованих досвідченими тьюторами, генерують до якісних взаємозмін та інтеграції нових концептуальних і методичних підходів у науково-реставраційній галузі. Проаналізовано досвід апробації високотехнологічного креативного підходу збереження різночасових малярських верств на одній основі – процесу трансферування (розшиарування), який зреалізовано на базі науково-дослідного підрозділу «Трансферування творів станкового мистецтва» під керівництвом професорки Марти Лемпарт-Гератовської, консерваційно-реставраційного відділу Краківської Академії Мистецтв (РП, 2004–2007 рр.). В історичному контексті, значна частина української рухомої і нерухомої сакральної спадщини географічно збережені або становлять музейні збірки поза межами попередніх історичних етнолокацій, і складають, до певної міри, загальноєвропейську культурно-духовну спадщину. З цього огляду, дотримання спільних принципів і розробка нерушливих методик збереження та наукового опрацювання цих об'єктів, із застосуванням новітніх технологій, стає важливим гуманітарним чинником на шляху євроінтеграції в науково-дослідному секторі. Глибинне дослідження пам'яток, зокрема пам'яток іконопису та спільної сакральної архітектурної спадщини, дозволяє змінювати та удосконалювати і мистецтвознавчий дискурс на користь об'єктивізації самої цінності, ідентифікувати та класифікувати рухомі та нерухомі пам'ятки та вводити їх у науковий обіг євроспільноти, формуючи новий прогресивний гуманітарний чинник трактування архітектурно-мистецької спадщини поза межами вузького історіографічного та територіального контексту, що засвідчено на практиці діяльності ЮНЕСКО, *Centrum Architektury Drewnianej*, *Narodowy Instytut Dziedzictwa* (РП).

Ключові слова: дослідження, консервація, реставрація, збереження, сакральні об'єкти, мистецтвознавство, Краківська академія мистецтв, інтеграційні процеси, *Gaude Polonia*.

Radomska Violetta. SCIENTIFIC AND RESTORATION ACTIVITIES IN THE ARTISTIC DISCOURSE: EUROPEAN INTEGRATION EXPERIENCE AND PERSPECTIVES

The purpose of the article is to outline the scientific-restorative European integration experience as an important component on the path of the art history discourse of identification and preservation of architectural and artistic heritage beyond geopolitical understanding and territorial features. According to the goal, the task is to analyze one of the many examples of generative cooperation of scientific institutions and personalities of Ukraine in the sector of the cultural industry, in particular, the scholarship program of the Minister of Culture of the RP *Gaude Polonia*. The implementation of complex Ukrainian personal projects on the basis of prominent Polish institutions, supervised by experienced tutors, generates qualitative exchanges and the integration of new conceptual and methodological approaches in the scientific and restoration field. The experience of approbation of a high-tech creative approach to the preservation of painting layers from different periods on one basis – the process of transfer (layering) – which was implemented on the basis of the scientific research unit "Transfer of works of easel art" under the leadership of Professor Marta Lempart-Heratowska, conservation and restoration department of the Krakow Academy of Arts (RP). In the historical context, a significant part of movable and immovable sacral heritage is geographically preserved or constitutes museum collections outside the boundaries of previous historical ethnolocations, and

constitute, to a certain extent, pan-European cultural and spiritual heritage. From this review, the observance of common principles and non-destructive methods of preservation and scientific processing of these objects, with the use of the latest technologies, becomes an important humanitarian factor on the way to European integration in the scientific and research sector. An in-depth study of monuments, in particular monuments of icon painting and common sacred architectural heritage, allows to change and improve the art history discourse, identify and classify movable and immovable monuments and introduce them into the scientific circulation of the European community, forming a new progressive humanitarian factor in the interpretation of architectural of artistic heritage beyond the narrow historiographical and territorial context, which is evidenced in the practice of UNESCO's activities, Centrum Architektury Drewnianej, Narodowy Instytut Dziedzictwa (Poland).

Key words: *research, conservation, restoration, preservation, sacred objects, art history, Krakow Academy of Arts, integration processes, Gaude Polonia.*

Вступ. Неодмінна складова процесу адаптації пам'яток мистецтва та архітектури до потреб епохи – час, як посередник поміж кінцевим творчим процесом та моментом, в якому цей креативний акт – пам'ятка архітектури, мистецтва ретранслюється у свідомості глядача певної епохи. І саме дистанція поміж часовими відрізками у свідомості оцінки вічного та історичного спричиняє конфлікт, який суттєво може зашкодити збереженню об'єкту [1]. В результаті видозмін, різноманітних за формою і змістом перебудов, руйнацій, реконструкцій, переформатувань, об'єкт мистецтва набуває актуальності для суспільства, водночас залишаючись часткою культурно-історичного минулого [1, с. 35–39; 2, с. 18–20; 3, с. 2–3]. Вивчення основних принципів стратиграфічної, технологічної будови малярства є важливим етапом збереження пам'ятки в цілому. Пошук нових технологічних матеріалів, зміна естетичних, соціально-культурних прерогатив суттєво міняє методи та техніко-технологічні засади сакрального мистецтва. На даному етапі, дослідження автентичних пам'яток українського церковного монументального та станкового мистецтва поза територіальними межами України, зокрема в РП, встановлення авторства, підтвердження попередньої атрибуції або атрибутування нових об'єктів, перебуває у перманентному стані вивчення [4; 5; 6; 7; 8; 9]. Мистецтвознавча експертиза, яка базована лише на архівних та історіознавчих даних, не завжди відповідає реальному станові збереженості автентики. Ситуація ускладнюється, коли вцілілі ансамблі чи пам'ятки станкового та монументального характеру датують або ідентифікують виключно на підставі опосередкованих доказів, таких як – критерій датування архітектур-

ного середовища (дані з історії храму, графіті з датами на стінах, палеографія, інскрипції тощо). Другий тип доказів – візуальний іконографічно-стилістичний мистецтвознавчий аналіз, який не завжди є підставою для встановлення точного датування чи ідентифікації автора, оскільки малярство може зазнати неодноразових втручань та поновлень. На шляху хронологічної прив'язки інтер'єрних декорів до архітектоніки споруди важливу роль, а часом вирішальну, набирає науково-технологічне обстеження фізичної структури верств, що становлять і творять певний вид архітектурного та станкового мистецтва [1, с. 6–11; 2; 6, с. 45–51]. З огляду на ракурс піднятої проблематики, мета дослідження полягає у висвітленні науково-реставраційної польсько-української співпраці в контексті пошуку спільних принципів та застосування спеціальнонаукового рівня збереження пам'яток. Загальнонауковий рівень об'єднав методики, що дозволили з'ясувати специфіку матеріальної основи та техніко-технологічні особливості збереження різночасових творів на одній основі. Мета дослідження досягається шляхом послідовного розв'язання та висвітлення ряду завдань, серед яких репрезентувати інтеграційні генеруючі процеси в галузі наукової реставрації та пам'яткоохоронної діяльності обох держав.

Дана співпраця була успішно зреалізована протягом 2004 і 2007 років, в межах програми *Caude Polonia* – стипендіальної програми Міністерства культури та національної спадщини Польщі під керівництвом Національного центру культури для молодих творців культури та перекладачів польської літератури з країн Центральної та Східної Європи, насамперед з України [10].

Матеріали і методи. Про значення вузькопрофільного та диференційованого вивчення пам'яток рухомої та нерухомої спадщини, де задіяно мультидисциплінарний підхід і сутність матеріальної частини мистецтва будь якого спрямування, світова наукова спільнота заакцентувала давно, і ці вектори стають спільним знаменником поза геополітикою.

Методика дослідження пам'яток та способи їх збереження, зосереджена на виявленні взаємозв'язку між матеріальними чинниками будь якого виду мистецтва, які і фактично становлять предметний об'єкт дослідження науковця-реставратора, де присутня широка міждисциплінарна палітра фізико-хімічних досліджень, із вузькодиференційованою специфікою для виявлення, закритих звичайному глядачеві та й часто мистецтвознавцю, процесів деструкції, пізніших втручань, фальсифікацій автентичності тощо. Зруйнувати ніщивну «практику поновлень», яка протягом століть продовжує застосовуватись практично в усіх цивілізаційних процесах, завдання не з легких. Тому напрацювання певних інтеграційних та спільних консолідуючих підходів у сфері збереження надбань людства не повинно корелюватись виключно історичним чи геополітичним формальмагізмом. Втрата унікальних пам'яток людства завжди створює занепокоєння, і особливий пієтет у науковому зрізі свідомих громадян будь якої цивілізованої суспільноадаптованої наукової спільноти. Комплексний підхід, в тому рахунку міжнародний, не стає на заваді. І властиво, в цьому криється генеративна та консолідуюча міць інтеграційних та взаємо доповнюючих концепцій консолідації, які суттєво впливають на виявлення і покращення стану мистецтвознавчих та пам'яткоохоронних процесів європейської спільноти. Для підтвердження висунутої тези, в дослідженні продемонстровано приклад спільних методичних підходів, які репрезентують поєднання потужного професійного потенціалу та нових практик і способів збереження різночасових малярських верств, які для сучасника стають однаково цінним фактажем істріографічного та стилістичного видозмінення світоглядних візуалізацій в мистецтві іконопису. Потужна

науково-дослідна та експериментальна база консерваційно-реставраційного відділу Краківської академії мистецтв та надзвичайні зразки українського іконопису, які волею історичних обставин є основою багатющої та надзвичайно цінної збірки Музею-Замку в Ланьцуті (РП), стали предметом демонстрації спільного концептуального інтегровального процесу навколо об'єкту іконописної спадщини українського церковного мистецтва. Висновки, які базовані лише на архівно-документальних фактах, що є головним інструментом в мистецтвознавчій аналітиці, часто вводять в оману, і певні історичні нашарування позиціонують як візуальні ідентифікації авторських витворів. Це часто репрезентує «стандарт» і визначники певної стилістичної чи персоніфікованої «автентичності», яка, на жаль і формує хибний стереотип і навіть несмак для досить широкої маси споживачів цього витвору чи пам'ятки. Саме досвід європейських науковців став позитивним орієнтиром визначення методики міждисциплінарного підходу для збереження мистецько-архітектурної спадщини, незалежно від її сучасного геолокаційного розташування. Такі спільні генеративні колаборації стали активно впроваджуватись саме в прикладний сегмент науково-дослідної та практичної реставрації. Щоб уникнути типових помилок в мистецтвознавчому нарративі, важливо у повній мірі застосовувати міждисциплінарний підхід обстеження пам'яток, зокрема їх матеріальну складову – стратиграфічну структуру, яка становить дієвий доказовий базовий інструмент для прийняття програми неруйнівних консерваційно-реставраційної процесів та атрибуції творів [2, с. 32–38; 11]. Комплексне дослідження матеріальної структури пам'ятки в стратиграфічному аспекті дає можливість проводити фахову реставрацію по усуненню наслідків естетично-реноваційних поновлень, які нівелюють автентичність та подальшу збереженість пам'ятки. Фахова реставрація, на протигагу поновлень, ставить за мету скасувати вплив часових нашарувань, відкривши сучаснику автентичність. Така пам'ятка набуває актуальності, водночас залишаючись частиною минулого і відіграє роль

історії, яка втілюється у свідомості сучасника. Однак переважна естетично-стилістичного чинника спричиняє певні розбіжності у засадах збереження, консервації, реставрації, цієї автентичності. Теорія реставрації не змогла випрацювати єдині, позбавлені контрверсійності та «влади смаку», принципи збереження пам'яток. Однак досвід та сучасні технології, розвиток галузевих інституцій, які преферують у країнах ЄС, стають важливим чинником для підсилення фахової підготовки та формування сегменту наукової реставраційної науки в Україні. Переважності удосконалення теоретично-практичної бази та отримання нового досвіду в контексті нових досягнень в науково-аналітичних аспектах дослідження пам'яток, апробації передових технологій по розшаруванню малярських верств з однієї основи, були закладені у основні завдання науково-практичного проекту художника-реставратора вищої категорії Радомської В.Р. (Львів, Україна). Проект реалізовано протягом 2004 р. і 2007 р. на базі відділу консервації та реставрації творів мистецтва Краківської Академії мистецтв, керівник стипендіальної програми – проф. Маріан Пацьорек (РП). Практичну апробацію розшарування різночасових зображень з одного іконного щита проведено на іконі «Тайна Вечеря» (Ostania Wieczerza, NR INW. – SZR – 2242) зі збірки

церковного староруського мистецтва Музею-Замку в Ланьцуті (РП).

Результати. Результати цього науково-дослідного польсько-українського експерименту з проблематики апробації альтернативного процесу збереження цінних різночасових іконографічних зображень – «Тайна вечеря», друга пол. XVIII ст. і «Покладення до гробу», друга половина XVII ст., які знаходяться на одній основі первинного іконного щита (др. пол. XVII ст.), стали цінним беззастережним доказовим фактом підтвердження змін у богословсько-філософських трактуваннях іконографічної інфраструктури опорядження християнського храму східного обряду на зламі XVII ст. першої половини XVIII ст. Результати цієї успішної науково-реставраційної співпраці стали підставою для організації міжнародної наукової платформи у форматі обширної конференції та виставки (Іл. 1), де фахівці вищих кваліфікаційних категорій з РП, України та Німеччини продемонстрували сучасну нетипову концепцію збереження цінних історичних та сюжетних різночасових верств малярства, які опиняються на давніх основах кладки стін та склепінь храмів, іконостасів та іконах, в результаті неодноразових перемалювань і поновлень згідно нових естетично-сюжетних пріоритетів вимог певної історичної епохи [1; 11, с. 18–24; 12; 13; 14].

Іл. 1. Відкриття міжнародного науково-реставраційного проекту «Проблематика розшарування настінного та станкового живопису в контексті реалізацій», 2006, Краків (РП)

Фото: проф. М. Пацьорек

Зокрема, в рамках цієї наукової події було репрезентовано процес трансферування (зняття) верхньої історичної іконописної верстви зі сюжетом «Тайна Вечеря» др. пол. XVIII ст. з автентичної ікони XVII ст. «Положення до Гробу» зі збірки відділу давньоруського церковного мистецтва музею-замку в Ланьцуті (РП) [15].

Широкий спектр попередньо здійснених фізико-хімічних, рентгенографічних та оптико-візуальних, стратиграфічних спеціалізованих досліджень стану збереження та техніко-технологічних особливостей дерев'яного іконного щита та малярських верств ікони зі збірки музею-замку Ланьцута (РП), дозволили прийняти рішення та застосувати теоретичні наукові розробки пов'язані з проблематикою різностороннього та диференційованого методологічного підходу до процесу розшарування станкового малярства з однієї основи. Вузко-спеціалізований напрямок кафедри «Розшарування станкового мистецтва» (керівник – проф. реставрації Марта Лемпар-Гератовська) консерваційно-реставраційного відділу ASP, Краків (РП) став базою апробації обраної методики трансферування малярської верстви різночасових ікон на одній основі (вик.: художник-реставратор вищої категорії Радомська В.Р., Львів, Україна) (іл. 2). Основа іконного щита та саме автентичне зображення було викорис-

тано для «створення» нового іконографічного сюжету у другій половині XVIII ст. та пізніших неодноразових поновлень XX століття. В результаті цих втручань, автентичне зображення було закрито сучасними живописними нашаруваннями. Зазвичай, у реставраційній практиці усі верстви новіших творінь знімаються заради відкриття давнішої автентики [2; 12; 13, с. 63-68]. Такі методичні засади часто спричинялись до однозначного знищення достатньо цінних іконографічних сюжетів, авторських ікон вже сучаснішого періоду. В мистецтвознавчому дискурсі це ускладнює укласти об'єктивну генезу, специфіку розвитку чи занепаду певних шкіл, авторів або аспекти регіональних осередків. Такі небезпечні тенденції спонукали науковців-реставраторів удосконалювати методіку збереження різночасового малярства, які «опинились» на одній основі і були приречені на повне зняття в користь розкриття більш давніших, можливо і не цілком цінних, зразків. Саме обрана ікона зі збірки музею в Ланьцуті стала яскравим демонстративним прикладом – до реставрації, зафіксовано значні ділянки знятого фрагментарно верхнього перепису (пробний зондаж), що дозволило візуалізувати чудово збережений нижній автентичний і цілковито відмінний у стилістиці, колористиці та іконографічній сюжетуці, іконопис. На противагу попередній

**Іл. 2. Реалізація проекту: худ.-рест. вищої кат. Радомська В. Р. (Україна)
а – процес обстеження ікони, б – процес трансферування верстви ікони «Тайна Вечеря» XVIII ст., в – зняття верстви з ікони «Покладення до Гробу» XVII ст., 2004, ASP, Краків (РП)
Фото: проф. М. Пацьорек**

методиці розкриття від перепису автентичного малярства, завдання нашого проєкту полягало у максимальному збереженні обох історичних верств, які були присутні на одній основі цього іконного щита (іл. 2, іл. 3.а, іл. 3.в). Зняття цільної площі верхнього малярства проводилось із застосуванням так званої «сухої методики», специфіка якої полягає на принципі «самоличкування» верхніх малярських верств цільним форматом за допомогою спеціально підбра-

ної клеєвої плівки (органічного походження) з поверхневим армуванням (японський та мікалентний папір) [14, с. 109–131].

В результаті цього високоточного та складного техніко-технологічного реставраційного процесу, було збережено та передано для експозиції музею три твори: копію запису пер. чверті ХХ ст. із сюжетною лінією «Тайна Вечеря», яку, на жаль, згідно техніко-технологічних особливостей та фрагментарного

Іл. 3. а – ікона «Тайна Вечеря», кін.ХVIII– пер. пол.ХІХ ст., збірка музей-замок Ланьцут (РП); б – рентгенограма виявлення нижньої ікони; в-давній зондаж (традиційний метод зняття перепису); г – знята верства ікони «Тайна Вечеря», кін. ХVIII; д – розкрита ікона «Покладення до Гробу» ХVII ст., 2007

Фото: проф. М. Пацьорек

поновлення певних партій, не було змоги зберегти. З огляду на це, Науково-реставраційна Рада Академії прийняла рішення типового усунення цих поновлень за допомогою хімічних сумішей, та виготовлення копії в ідентичному масштабі. Наступне малярство, яке було розкрито від переписів ХХ ст., II-а історична малярська верства з іконографічним сюжетом «Тайна Вечеря» др. пол. ХVIII ст., згідно фізико-хімічної та стратиграфічної наукової аналітики підлягала трансферуванню, що дозволило зберегти для нащадків та мистецтвознавчого дослідження і такий тип іконопису. Таким чином було розкрито автентичну рідкісну іконографічну програму «Покладення до Гробу» кін. ХVII ст., яка збережена вкрай рідко, оскільки цей іконографічний сюжет – «Положення до Гробу», згідно богословського трактування іконографічної предметно-просторової інфраструктури опорядження церковного інтер'єру на зламі ХVII–ХVIII ст. замінено на «Тайну Вечерю».

В тракті реалізації науково-реставраційного проекту, збірка музею в Ланьцуті (РП) окрім відкритої від поновлень ікони «Покладення до Гробу» поч. ХVII ст., поповнилась ще двома цінними експонатами (іл. 4), які були належно інвентаризовані та введені

у науковий контекст та музейний обіг. Окрім цього, даний проєкт став початком широкої науково-практичної співпраці музею в Ланьцуті з консерваційно-реставраційним відділом ASP, що значно підсилило напрямом практичних реалізацій складних процесів розшарування творів з однієї основи. Виїзна група фахівців здійснила ретельне обстеження збірки церковного мистецтва в Ланьцуті, відібравши ряд ікон, які підлягають розшаруванню. «Поновлені» зразки українського іконописного мистецтва зі збірок польських музеїв, позаяк їх технологічна видозміна – давнішого, темперного малярства на більш сучасніше в олійній або комбінованій техніці, стали об'єктами подальших апробацій на шляху удосконалення неруйнівних методик збереження та дослідження українського церковної спадщини на теренах РП [12; 13; 16; 17].

Така конструктивна наукова співпраця була заздалегідь інтегрована і налагоджена на попередніх спільних зустрічах – міжнародній науковій конференції «Західноукраїнське церковне мистецтво: твори-творці-осередки-техніки» 2003 року в Ланьцуті (РП), у співпраці з національним музеєм у Львові, Науково-дослідним реставраційним центром України (філіал, м.Львів), Музеєм народного будівництва в Сяноку (РП), регіональним осередком досліджень та збереження культурного

Іл. 4. Експозиція відділу «Церковне мистецтво» музею-замку в Ланьцуті (РП): експонується копія ХХ ст. (III-я історична верства), трансфер «Тайна Вечеря» кін. ХVIII ст. (II-а іст. верства), ікона «Покладення до Гробу» поч. ХVII ст. (I-а оригінал) [15]

середовища в Жешуві (РП), Unian Europejska, Stowarzyszenie Euro-Karpaty, CARPATHIAN EUROREGION [8]. Ця конференція була підсумковою науковою платформою достатньо тривалого україно-польського науково-дослідного проєкту «Сакральна спадщина культова костелу східного, в контексті специфікації Перемишльської, Львівської та Холмської єпархії» [8, с. 10–15]. Численні виїзні семінари, які систематично організовували польські науковці (Ярослав Гемза, Вальдемар Делуга, о. Міхал Яноха, Мирослав Крук, Софія Шантер, Ромуальд Біскупський, о. Ласло Пушкеш, Анна Журек та баг. ін.), давали змогу повернути увагу до належного незаангажованого мистецтвознавчого та реставраційного вектору з огляду на певні специфікації, класифікації саме українського культурно-мистецького дискурсу в контексті поглиблення історії та теорії українського сакрального мистецтва та архітектури поза географічно-адміністративними кордонами України.

Висновки. В контексті піднятої проблематики, в українському науково-реставраційному та мистецтвознавчому, пам'яткоохоронному секторі вже віддавна відбувались поступові процеси формування спільних дотичних напрямків, які першочергово були скеровані на пріоритетність дослідження спадщини за формулою «польський фахівець+ польська спадщина». Однак, з появою грантових та стипендіальних програм від країн ЄС для українських фахівців, ситуація переформатована у якісно вищий рівень. Така генеративна платформа була започаткована стипендіальною програмою Міністра Культури РП Gaude Polonia, положення якої надало широкий

діапазон можливостей реалізувати амбітні та високомистецькі, наукові проєкти, розвинути професійний потенціал українських фахівців в контексті більш прогресивних можливостей та креативних дискурсів [10]. Численні природні інтеграційні процеси, зміцнення позицій української наукової думки та поява висококваліфікованих вузькопрофільних фахівців приносить новий етап – повноцінної взаємопівпраці та розуміння проблематики спільної мистецько-архітектурної спадщини, культурологічного поля поза територіально-державними кордонами, що активно реалізовано у значній кількості польсько-українських командних проєктах художників-реставраторів, музейників, які і зараз нарощують успішну динаміку, працюючи на теренах України та Польщі, розкриваючи автентичність для підсилення мистецтвознавчого дискурсу ідентифікації та систематизації мистецьких шкіл, персональних особливостей авторів, мистецтво яких в результаті історичних реалій та обставин опинилось в надбанні іншої держави. Зокрема, цей феномен яскраво репрезентовано в сакральній спадщині, позаяк значна кількість українських церков, зокрема шедеврів дерев'яного будівництва фізично знаходяться в державних територіальних кордонах РП, а монументальні римо-католицькі костели, пам'ятки цвинтарної пластики тощо – практично по усіх містах України. Оптимальний алгоритм збереження та реконструкції пам'яток, коректної ідентифікації одних і других стає універсальним механізмом і гуманізуючим чинником у подальшій перспективі посилення інтеграційних процесів обох держав [16; 17].

Література:

1. Brandi C. Teoria restauracji: monografia. Warszawa: Oficyna Drukarska – Jacek Chmielewski, 2006. 146 s.
2. Korpala G. Autor – Dzielu Sztuki – Konserwator – Odbiorca : Studia i Materialy wydzialu konserwacji i restauracji dzial sztuki Akademii Sztuk pieknych w Krakowie, Tom XIII. Krakow : Drukarnia Narodowa, 2004. S. 9–170.
3. Cherkes B., Radomska V. Current state of preservation and problematics of restoring polychrome painting by Modest Sosenko in the structure of sacred architecture. ARCHITECTURAL STUDIES. 2019. Vol. 5. No. 1. P. 1–8.
4. Zachodnioukraińska Cztuka cerkiewna: dzieła-twórcy-ośrodkotechniki:material międzynarodowej konferencji naukowej / Muzeum – Zamek w Łańcut, Łańcut: STEPAN design, 2003. 506 s.
5. Rózycka-Bryzek A. Freski bizantynsko-ruskie fundacji Jagielly w kaplicy Zamku Lubelskiego : monografia. Lublin : ZNAK, 2000. 105 s.
6. Kaplica Trojcy Swietej na Zamku Lubelskim. Historia, teologia, sztuka, konserwacja: Materialy sesji/ Wydział teologiczny Uniwersytetu. Lublin : WTUL, 1999. 272 s.

7. Kutnyj A. Sakrale Holzarchitektur in den Karpaten. Bauforschung an ausgewählten Beispielen in der West-Ukraine: Monographie. München: Kessler Druck, 2009, 240 s.
8. Materiały do sztuki sakralnej na Ziemiach wschodnich dawnej Rzeczypospolitej. T. 12, Czesz 1: Kościoły i klasztory Lwowa z wieków XIX i XX. Kraków : MCK, 2004. 416 s.
9. Krasny P. Kościoły i klasztory Lwowa z wieków XIX i XX. T. 12. Kraków, 2004. S. 210–225.
10. Gaude Polonia: веб-сайт. URL: <https://www.nck.pl/dotacje-i-stypendia/stypendia/programy/gaude-polonia> (дата звернення: 12.09.2022).
11. Biuletyn Informacyjny Konserwatorów Dzieł Sztuki, Łódź: Fizet – Druk, 2017. 134 s.
12. Problematyka roswarswarstwiania malowideł ściennych i sztalugowych w świetle dotychczasowych dokonań. Studia i Materiały Wydziału konserwacji i restauracji dzieł sztuki Akademii Cztuk Pięknych w Krakowie. Kraków: 2007. T. XVI. 312 s.
13. Lempart-Geratowska M. Zabieg roswarswarstwiania malowideł sztalugowych – możliwości i ograniczenia. Problematyka roswarswarstwiania malowideł ściennych i sztalugowych w świetle dotychczasowych dokonań. Studia i Materiały Wydziału konserwacji i restauracji dzieł sztuki Akademii Cztuk Pięknych w Krakowie. 2007. T. XVI. S. 63–106.
14. Radomska V. Issues in Easel Painting Separation Treatment in Galician Sacred Art – the Case of the 17 th Century Icon. «The Deposition in the Sepulchre» from the Collection of the Castle Museum in Lancut. Problematyka roswarswarstwiania malowideł ściennych i sztalugowych w świetle dotychczasowych dokonań. Studia i Materiały Wydziału konserwacji i restauracji dzieł sztuki Akademii Cztuk Pięknych w Krakowie. 2007. T. XVI. S. 109–131.
15. Zamek-Lancut: Cztuka-cerkiewna: веб-сайт. URL: <https://www.zamek-lancut.pl/sztuka-cerkiewna> (дата звернення: 13.09.2022).
16. Centrum Architektury Drewnianej: веб-сайт. URL: <https://nid.pl/centrum-architektury-drewnianej/> (дата звернення: 13.09.2022).
17. Narodowy Instytut Dziedzictwa: веб-сайт. URL: <https://nid.pl/> (дата звернення: 14.09.2022).

References:

1. Brandi, C. (2006). Teoria restauracji [Restoration theory]. Warszawa: Oficyna Drukarska – Jacek Chmielewski [in Poland].
2. Korpala, G. (2004). Autor – Dzieło Sztuki – Konserwator – Odbiorca [Author – Work of Art – Conservator – Recipient] Studia i Materiały wydziału konserwacji i restauracji dzieł sztuki Akademii Sztuk pięknych w Krakowie, Tom XIII. Krakow : Drukarnia Narodowa [in Poland].
3. Cherkes, B. & Radomska, V. (2019). Current state of preservation and problematics of restoring polychrome painting by Modest Sosenko in the structure of sacred architecture. ARCHITECTURAL STUDIES. Vol. 1. [in Ukraine].
4. Zachodnioukraińska Cztuka cerkiewna: dzieła-twórcy-ośrodki-techniki [Western Ukrainian Orthodox art: works-creators-centers-techniques]. Łańcut : STEPAN design (2003) [in Poland].
5. Rózycka-Bryzek, A. (2000). Freski bizantyńsko-ruskie fundacji Jagielly w kaplicy Zamku Lubelskiego [Byzantine-Ruthenian frescoes of the Jagiello foundation in the chapel of the Lublin Castle]. Lublin : ZNAK. [in Poland].
6. Kaplica Trojcy Świętej na Zamku Lubelskim. Historia, teologia, sztuka, konserwacja [The Holy Trinity Chapel at the Lublin Castle. History, theology, art, conservation] Wydział teologiczny Uniwersytetu. Lublin : WTUL, (1999) [in Poland].
7. Kutnyj, A. (2009). Sakrale Holzarchitektur in den Karpaten. Bauforschung an ausgewählten Beispielen in der West-Ukraine [Sacred wooden architecture in the Carpathians. Building research on selected examples in western Ukraine]. München: Kessler Druck [in Germany].
8. Materiały do sztuki sakralnej na Ziemiach wschodnich dawnej Rzeczypospolitej [Materials for sacred art in the eastern territories of the former Polish-Lithuanian Commonwealth.]. T.12, Czesz 1: Kościoły i klasztory Lwowa z wieków XIX i XX. Kraków: MCK (2004) [in Poland].
9. Krasny, P. (2004). Kościoły i klasztory Lwowa z wieków XIX i XX. T. 12. [Churches and monasteries of Lviv from the 19th and 20th centuries]. Kraków : MCK [in Poland].
10. Gaude Polonia: веб-сайт. URL: <https://www.nck.pl/dotacje-i-stypendia/stypendia/programy/gaude-polonia> (дата звернення: 12.09.2022).
11. Biuletyn Informacyjny Konserwatorów Dzieł Sztuki, Łódź: Fizet – Druk (2017) [in Poland].
12. Problematyka roswarswarstwiania malowideł ściennych i sztalugowych w świetle dotychczasowych dokonań [The background of the roswarsening of wall and easel paintings in the light of the achievements to date]. Studia i Materiały Wydziału konserwacji i restauracji dzieł sztuki Akademii Cztuk Pięknych w Krakowie. T. XVI. (2007) [in Poland].

13. Lempart-Geratowska, M. (2007). Zabieg roswarstwiania malowideł sztalugowych – możliwości i ograniczenia. [The treatment of delamination of easel paintings – possibilities and limitations] Problematyka roswarstwiania malowideł ściennych i sztalugowych w świetle dotychczasowych dokonań. *Studia i Materiały Wydziału konserwacji i restauracji dzieł sztuki Akademii Cztuk Pięknych w Krakowie*. T. XVI. [in Poland].

14. Radomska, V. (2007). Issues in Easel Painting Separation Treatment in Galician Sacred Art – the Case of the 17 th Century Icon. «The Deposition in the Sepulchre» from the Collection of the Castle Museum in Lancut. *Problematyka roswarstwiania malowideł ściennych i sztalugowych w świetle dotychczasowych dokonań. Studia i Materiały Wydziału konserwacji i restauracji dzieł sztuki Akademii Cztuk Pięknych w Krakowie*. T. XVI. [in Poland].

15. Zamek-Lancut: Cztuka-cerkiewna: veb-sait. URL: <https://www.zamek-lancut.pl/sztuka-cerkiewna> (data zvernennia: 13.09.2022).

16. Centrum Architektury Drewnianej: veb-sait. URL: <https://nid.pl/centrum-architektury-drewnianej/> (data zvernennia: 13.09.2022).

17. Narodowy Instytut Dziedzictwa: veb-sait. URL: <https://nid.pl/> (data zvernennia: 14.09.2022).